

УДК 811.161.2'373.47

НАЗВИ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Процик І. Р., к. філол. н., доцент

*Національний університет “Києво-Могилянська академія”
вул. Сковороди, 2, м. Київ, Україна*

iprotsky@ukr.net

У статті представлено назви українських футбольних команд Запорізької області впродовж історії розвитку футболу в ХХ–ХХІ ст. Проаналізовано та описано найменування футбольних команд, мотиваційною базою для творення яких стала різноманітна онімна й апелятивна лексика. Показано дію різноманітних чинників, що вплинули на вибір номінацій для футбольних команд у різні періоди української історії.

Ключові слова: власна назва, назва футбольної команди, онім, апелятив, мотивованість.

НАЗВАНИЯ ФУТБОЛЬНЫХ КОМАНД ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ

Процик И. Р., к. филол. н., доцент

*Национальный университет “Киево-Могилянская академия”
ул. Сковороды, 2, г. Киев, Украина*

В статье представлены названия украинских футбольных команд Запорожской области в течении истории развития футбола в ХХ–ХХІ вв. Проанализированы и описаны наименования футбольных команд, мотивационной базой для образования которых стала разнообразная апелятивная и онимная лексика. Показано действие различных факторов, повлиявших на выбор номинаций для футбольных команд в разные периоды украинской истории.

Ключевые слова: имя собственное, название футбольной команды, оним, апелятив, мотивированность.

NAMES OF FOOTBALL TEAMS OF ZAPORIZHIA REGION

Protsky I. R.

*National University “Kyiv-Mohyla Academy”
Skovorody str., 2, Kyiv*

Names of football teams are a great part of modern world in which football, number one sport, has one of the most important roles. The aim of the article is to represent names of Ukrainian football teams of Zaporizhia region during history of football development in XX–XXI centuries. Names of football teams over the past years have become the main interest of linguists, in particular articles by N. Hryhoruk, M. Oleinik, I. Protsky, which are dedicated to this topic, have been published, but the linguistic description has not covered all the names. The aim of this research is: 1) to make up the list of names of Ukrainian football clubs of Zaporizhia region during XX–XXI centuries; 2) to analyze and describe motivation of football clubs names; 3) to reveal the influence of various factors on the choice of names of football teams. Onyms and common nouns were motivation basis for creation of names of Ukrainian football teams of Zaporizhia region. Among onyms used for names of teams during XX–XXI centuries there are: names of sports societies on the basis of which there were created football communities: “*Torpedo*” *Berdiansk*, “*Torpedo*” *Zaporizhia*, “*Torpedo*” *Melitopol*, “*Torpedo*” *Osyenko*, “*Lokomotyv*” *Zaporizhia*, “*Dynamo*” *Zaporizhia*, “*Burevisnyk*” *Melitopol*, “*Avanhard*” *Velykyi Tokmak*; names of sponsor enterprises which were either industrial giants of Soviet period, such as “*Koliormet*” *Zaporizhia*, “*Silmash*” *Zaporizhia*, “*ZALK*” *Zaporizhia*, or commercial structures during independence period “*Olkom*” *Melitopol*, “*Budtranzhaz*” *Orikhiv*, “*Melitopolska chershnia*” *Melitopol*, “*Motor-Sich*” *Zaporizhia*, or agricultural enterprises “*Tavriia*” *Novomykolaiivka*, “*Tavriia-Skif*” *Rozdol*, “*Olviia*” *Chkalove*, or educational institutions “*ZIDMU-Spartak*” *Zaporizhia*, “*Spartak-KPU*” *Zaporizhia*; place names: FK “*Berdiansk*”, “*Petrivka*” *Petrivske*; anthroponyms: “*Vikto*” *Zaporizhia*. Common names as motivational basis for names of football teams of Zaporizhia region are represented by the following groups of nominations: names of people by the profession: “*Metalurh*” *Zaporizhia*, “*Metalurh-2*” *Zaporizhia*, “*SDYuShOr-Metalurh*” *Zaporizhia*, “*Mashynobudivnyk*” *Zaporizhia*, “*Hirnyk*” *Dniprorudne*, “*Dyzelist*” *Tokmak* (FK “*Dyzelist*”); products names produced by enterprises which financed football clubs: “*Tytan*” *Zaporizhia*, “*Transformator*” *Zaporizhia*, “*Stal*” *Zaporizhia* and ideologemes of Soviet period: “*Bilshovyk*” *Zaporizhia*, “*Komunar*” *Zaporizhia*, “*Kryla rad*” *Zaporizhia*, “*Kryla Rad*” *Berdiansk*. Among the factors which affected choice of names, commercial and totalitarian (today – post-totalitarian) factors dominate.

Key words: proper names, names of a football teams, onyms, common names, motivations.

У величезному онімному просторі української лексики окреме місце належить назвам українських футбольних команд. Ці номінації позначають вагому ділянку сучасного світу, в якому футболу як спорту номер один відведено не останню роль. Мета статті – представити невеликий фрагмент спортивної онімної лексики – назви українських футбольних команд Запорізької області впродовж історії розвитку українського футболу у ХХ–ХХІ ст. Номінації футбольних команд в останні роки стали предметом зацікавлення лінгвістів, зокрема вийшли друком присвячені цій темі статті Наталії Григоруку (про найменування українських, білоруських, польських та російських футбольних клубів [2, 3]), Марека Олейніка (про назви українських і польських футбольних команд [5]) та автора цієї розвідки (про номінації українських футбольних команд в історичній ретроспективі [6, 7]). З'явився також новий ономастичний термін на позначення такого типу власних назв – футболокомандоніми [8]. Проте лінгвістичним описом охоплено далеко не всі номінації, що й зумовлює актуальність дослідження. Серед завдань цієї розвідки: 1) укласти корпус назв українських футбольних клубів у Запорізькій області, не обмежуючись лише командами прем'єр-ліги, першої та другої ліг українського чемпіонату, а й залучивши відомості про професійні команди, які виступають у чемпіонаті області, а також про аматорські колективи, що грають у різних турнірах; 2) проаналізувати та описати мотивованість найменувань футбольних клубів; 3) виявити вплив різноманітних чинників на вибір назв футбольних команд у різні періоди української історії впродовж ХХ–ХХІ ст.

Відомості про організовану футбольну діяльність українських клубів у Запорізькій області сягають 30-х років ХХ ст., хоча є й давніші згадки про те, що перші футбольні команди засновано тут вже на початку ХХ ст. при великим промислових підприємствах [4, 9, 10].

Назви українських футбольних команд Запорізької області мотивовані як онімною, так і апелятивною лексикою. Серед продуктивних моделей творення **назв українських футбольних команд, мотивованих онімами**, – використання номінацій спортивних товариств, при яких створювались футбольні дружини. Футбольні команди Запорізької області взяли для називання **найменування спортивних товариств**, створених у советський період, і які мали загальнодержавний статус: *Торпедо*, *Локомотив*, *Динамо*, *Буревісник*, *Авангард*. Команди *Торпедо* (від *Торпедо* – спортивне товариство працівників автомобільної, тракторної та авіаційної промисловості [9]) були у трьох містах області – Бердянську, Запоріжжі, Мелітополі та в селі Осипенко Бердянського району – “*Торпедо*” *Бердянськ*, “*Торпедо*” *Запоріжжя*, “*Торпедо*” *Мелітополь*, “*Торпедо*” *Осипенко*; в обласному центрі створено також команди *Локомотив* (від *Локомотив* – добровільне спортивне товариство профспілки працівників залізничного транспорту та метрополітену, існує з 1936 р. [9]) – “*Локомотив*” *Запоріжжя* та *Динамо* (від *Динамо* – пролетарсько-спортивне товариство чекістів, у подальшому – фізкультурно-спортивне товариство правоохоронних органів Міністерства внутрішніх справ та Комітету держбезпеки, існує в Україні з 1924 р. [9]) – “*Динамо*” *Запоріжжя*; у Мелітополі створено футбольну команду *Буревісник* (від *Буревісник* – спортивне товариство вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, створене 1957 р. [9]) – “*Буревісник*” *Мелітополь*; а в містечку Великий Токмак була команда *Авангард* (від *Авангард* – республіканське добровільне спортивне товариство профспілок працівників промисловості та будівництва, створене 1957 р. [9]) – “*Авангард*” *Великий Токмак*.

Найбільшу групу назв футбольних команд Запорізької області становлять найменування, мотивовані онімами – **назвами підприємств**, що фінансували створені при них футбольні клуби. Наприклад: “*Кольормет*” *Запоріжжя* (від назви запорізького заводу “*Кольормет*” – підприємства з обробки кольорових металів [9]), “*Сільмаш*” *Запоріжжя* (від назви підприємства-продуцента машин для сільського господарства – запорізького заводу “*Сільмаш*” [9]), “*ЗалК*” *Запоріжжя* (від назви *Запорізького виробничого алюмінієвого комбінату* – єдиного виробника первинного алюмінію в Україні [9]). Ця традиція в назовництві була популярна за советських часів, збереглася вона, щоправда дещо

модифікувавшись, і в період незалежності України, коли новостворені комерційні структури, що спонсорували футбольні клуби, які нерідко опинялися без фінансової підтримки колишніх советських промислових гігантів, прагнули, аби в назві команд було відображене їхнє ім'я. З-поміж найменувань футбольних команд, мотивованих **назвами спонсорів**, варто навести приклади таких: *“Олком” Мелітополь* (від назви Мелітопольського приватного підприємства *Молокозавод-Олком* [9]), *“Будтрансгаз” Оріхів* (від назви оріхівської компанії *“Будтрансгаз”*, що будує газопроводи та водогони [9]), *“Мелітопольська черешня” Мелітополь* (від назви торгової марки *“Мелітополька черешня”*, що представляє сільськогосподарські підприємства Мелітопольського району, які спеціалізуються на вирощуванні плодово-ягідних культур [9]), *“Мотор-Січ” Запоріжжя* (інша назва *“Мотор” Запоріжжя*) (від найменування запорізького моторобудівного підприємства *“Мотор Січ”* – продуцента авіаційних газотурбінних двигунів для літаків та вертольотів, а також промислових газотурбінних установок [9]); *“Роза вітрів” Гуляйполе* (від назви компанії *“Роза вітрів”* з районного міста Гуляйполе, що займається гуртовою торгівлею паливом, а також є продуцентом хліба та хлібобулочних виробів [9]). Серед найменувань футбольних клубів, які для номінації використали **назви спонсорів** – виробників сільськогосподарської продукції, слід назвати такі: *“Прогрес” Приазовське* (від назви колективного сільськогосподарського підприємства *“Прогрес”* з районного містечка Приазовське [9]), *“Таврія” Новомиколаївка* (від назви колгоспу (до 1991 р.) *“Таврія”* із селища Новомиколаївка Мелітопольського району, який зі здобуттям незалежності трансформовано в компанію фермерських господарств *“Таврія”* [9]), *“Таврія-Скіф” Роздол* (від назви фермерського господарства *“Таврія-Скіф”* у селі Роздол Михайлівського району [9]), *“Ольвія” Чкалове* (від номінації агрофірми *“Ольвія”* в селі Чкаловому Приазовського району [9]). Хоча в останніх прикладах простежується подвійна мотивованість, бо використані лексеми є не лише назвами сільськогосподарських підприємств, а й власними чи загальними назвами, що містять культурно-історичну інформацію про південь України (від *Таврія* – давня назва степової частини Криму, Запорізької та Херсонської областей [9], *скіфи* – степові племена, які населяли південну частину території сучасної України в I тис. до н. е. – на початку I тис. н. е. [1, с. 1136], *Ольвія* – грецька колонія в Північному Причорномор'ї [9]).

Прикладами еkleктичних назв однієї з футбольних команд, мотиваційною базою для утворення яких стали оніми, є номінації *“ЗІДМУ-Спартак” Запоріжжя* та *“Спартак-КПУ” Запоріжжя*, у яких поєднано два найменування – назву вищого навчального закладу (ЗІДМУ – Запорізький інститут державного та муніципального управління, який у 2007 р. змінив назву на Класичний приватний університет (КПУ)) та назви спорттовариства *“Спартак”*, комплекс споруд якого використовувала футбольна команда Класичного приватного університету. На початку свого існування у 90-х рр. ХХ ст. цей футбольний клуб мав назву *“Віктор” Запоріжжя*. Номінація походить від **антропоніма** – імені власника команди – запорізького бізнесмена, а потім ректора Класичного приватного університету *Віктора Огаренка* [9].

Від **топонімів** утворено назви команд *ФК “Бердянськ”* (від назви міста Бердянськ) та *“Петрівка” Петрівське* (від назва села Петрівське Вільнянського району). Мотивованість номінації футбольної команди *“Азовець” Бердянськ* (від *азовець* – мешканець узбережжя Азовського моря) зумовлена місцем створення команди в місті на березі Азовського моря.

Для називання футбольних клубів Запорізької області як мотиваційну базу використано й **апелятивну лексику**, проте відапелятивних власних назв суттєво менше, аніж відонімних. Типовою моделлю для творення назв футбольних команд у 30–80-х рр. ХХ ст. було вживання загальних назв – **найменувань осіб за професією**. Від лексем на позначення професій походять такі власні назви футбольних команд Запорізької області: *“Металург” Запоріжжя*, *“Металург-2” Запоріжжя* – перша та друга команди найтитолованішого в області футбольного клубу *“Металург”*, а також команда спортивної дитячо-юнацької школи олімпійського резерву – *“СДЮШОР-Металург”* (від *металург* – фахівець із металургії [1,

с. 521], вибір назви пов'язаний із потужним розвитком в області металургійної галузі); **“Машинобудівник” Запоріжжя** (від *машинобудівник* – фахівець із машинобудування [1, с. 515], а також від назви місцевого підприємства **“Машинобудівник”**, при якому було створено футбольну команду; цей приклад є зразком подвійної мотивованості назви футбольного клубу, яка пов'язана водночас і з апелятивом – назвою професії, і з онімом – назвою заводу); **“Гірник” Дніпрорудне** (від *гірник* – робітник гірничої промисловості [1, с. 183], назва мотивована домінантною професією мешканців єдиного в Запорізькій області містечка гірників – Дніпрорудного, яке знаходиться поблизу Південно-Білозерського родовища залізної руди [9]); **“Дизеліст” Токмак (ФК “Дизеліст”)** (від *дизеліст* – фахівець із дизельної справи [1, с. 221], назва футбольного клубу з міста Токмак пов'язана з назвою ВАТ **“Південдизельмаш”** – токмацького дизелебудівного заводу, заснованого в місті наприкінці ХІХ ст.).

Ще однією типовою для советського періоду історії розвитку футболу є модель творення власних назв футбольних клубів від **назв продукції підприємств**, які фінансували команди, наприклад: **“Титан” Запоріжжя** (від назви продукції Запорізького титано-магнієвого комбінату, який є одним із провідних в Україні виробників *титану* [9]); **“Трансформатор” Запоріжжя** (від назви продукції Запорізького трансформаторного заводу – продуцента *трансформаторів* [9]), **“Сталь” Запоріжжя** (від *лексми сталь* – назви продукції заводу **“Запоріжсталь”**, що утримував команду, яка у 1949 р. змінила назву на **“Металурґ”**).

Наслідком впливу тоталітаризму на вибір найменувань є надання командам із обласного центру советських **ідеологічних назв**: **“Більшовик” Запоріжжя** (від *більшовик* – послідовник більшовизму, член більшовицької партії; комуніст [1, с. 52]), **“Комунар” Запоріжжя** (від *комунар* – член комуни [1, с. 446]), а клубам із Запоріжжя та Бердянська – назви **“Крила Рад”**, мотивованої ідеологічною ідіомою советської доби – *крила рад*. Команда **“Крила Рад” Запоріжжя** існувала в 30-х рр. ХХ ст., а команда **“Крила Рад” Бердянськ** функціювала з такою назвою до 1965 р., коли її перейменовано на *Торпедо* – **“Торпедо” Бердянськ** (1966–1991), а в незалежному чемпіонаті України виступала як **“Дружба” Осипенко** (1992–1993) і **“Дружба” Бердянськ** (1993–1996). Останні дві номінації є яскравим прикладом збереження тоталітарних традицій назовництва вже в незалежній Україні, адже футбольна команда **“Дружба” Осипенко** свою назву отримала від найменування колгоспу **“Дружба”** в селі Осипенко Бердянського району, куди в 1992–93 рр. її було переведено з Бердянська), а її правонаступниця – **“Дружба” Бердянськ** – зберегла попередню назву, повернувшись до Бердянська. Однак найцікавішою була метаморфоза імені цього футбольного клубу на початку ХХІ ст.: упродовж 2006–2010 рр. команда виступала під назвою **“Ілліч-Осипенко”** (друга частина назви мотивована **топонімом**, а перша – найменуваннями спонсорів футбольного клубу, якими стали **Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча** та його дочірнє підприємство – агрофірма **“Ілліч-АгроЗапоріжжя”**).

У результаті проведеного аналізу власних назв українських футбольних команд Запорізької області упродовж ХХ–ХХІ ст. виявлено, що тут переважають номінації, мотивовані онімами: назвами спортивних товариств, найменуваннями підприємств-спонсорів, топонімами, антропонімом. Значно меншу частку складають назви футбольних клубів, мотивовані апелятивами: найменуваннями осіб за професією, назвами продукції підприємств-спонсорів, а також ідеологемами советської доби. Серед факторів, які впливали на вибір назв, домінує комерційний і тоталітарний (у сучасних умовах – посттоталітарний).

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.

2. Григорук Н. Власні назви польських футбольних команд: семантика, словотвір і функціонування / Н. Григорук // Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції : збірник наукових праць [Ред. : Н. Торчинська та І. Сашко]. – Кельце – Хмельницький : ХмЦНП, 2014. – Вип. 1. – С. 28–40.
3. Григорук Н. В. Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України / Н. В. Григорук // Лінгвістичні дослідження. – Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2013. – Вип. 36. – С. 8–12.
4. Малишев Ю., Павленко І. Козацькому роду нема переводу / Юрій Малишев, Ігор Павленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ffu.org.ua/ukr/ffu/about/6941/> (23.11.2010)
5. Олейнік М. Із досліджень над хремотонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд / М. Олейнік // Типологія та функції мовних одиниць : науковий журнал [редкол. Н.М. Костусяк (гол. ред. та ін.)]. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 198–207.
6. Процик І. Р. “Авангард”, “Локомотив”, “Колгоспник”: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. / І. Р. Процик // Східнослов’янська філологія : Вип. 29. Мовознавство. – Горлівка–Артемівськ–Бахмут : ГПМ ДВНЗ “ДДПУ”, 2016. – С. 62–68.
7. Процик І. Р. С.Т. “Україна”, У.С.К. “Тризуб”, У.С.К. “Сокіл”, або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття / І. Р. Процик // Лінгвістичні дослідження. – Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2016. – Вип. 43. – С. 122–129.
8. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.
9. Вікіпедія [Електр. ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.
10. Футбольна Україна: Запорізька область [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://football24.ua/futbolna_ukrayina_zaporizka_oblast_n271173.

REFERENCES

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укл. В. Бусел. Київ, 2001.
2. Григорук, Наталія. “Власні назви польських футбольних команд: семантика, словотвір і функціонування”. В Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції. Збірник наукових праць, під ред. Н. Торчинської та І. Сашко, Кельце – Хмельницький, 1(2014): 28–40.
3. Григорук, Наталія. “Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України”. Лінгвістичні дослідження. 36(2013): 8-12.
4. Малишев, Юрій, та Ігор Павленко. Козацькому роду нема переводу. Листопад 23, 2010. <http://www.ffu.org.ua/ukr/ffu/about/6941/> ()
5. Олейнік, Марек. “Із досліджень над хремотонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд”. Типологія та функції мовних одиниць: науковий журнал. 2(2014): 198–207.
6. Процик, Ірина. «“Авангард”, “Локомотив”, “Колгоспник”: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст.». Східнослов’янська філологія. Мовознавство. Горлівка–Артемівськ–Бахмут, 29(2016): 62–68.
7. Процик, Ірина. “С.Т. “Україна”, У.С.К. “Тризуб”, У.С.К. “Сокіл”, або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття”. Лінгвістичні дослідження. Харків, Вип. 43(2016): 122–129.
8. Торчинський, Михайло. Структура онімного простору української мови. Хмельницький: Авіст, 2008.
9. Вікіпедія: <https://uk.wikipedia.org>.
10. Футбольна Україна: Запорізька область. https://football24.ua/futbolna_ukrayina_zaporizka_oblast_n271173.